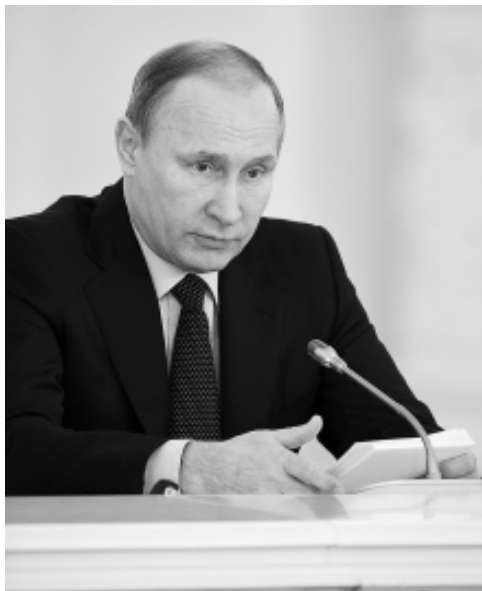

Адыгэ голос макь

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъээт

Урысыем и Президентэу Владимир Путиным Урысые Федерацием и Къэралыгъо Совет изэхэсыгъоу гэсэныгъэм илофыгъохэм афэгъэхьыгъэр джырэблагъэ Кремлым и Дворецышхо щызэрищагъ. Адыгеим и Лышъхъэу Тхьаклушынэ Аслъан зэхэсыгъом хэлэжыагъ.

Адыгеим и Лышъхъэ Урысые Федерацием и Къэралыгъо Совет изэхэсыгъо хэлэжыагъ

Ащ шыагъэх Урысые Федерацием и Правительствэ хэтхэр, шьолпырхэм, парламент фракциехэм япачэхэр, общественнэ лофышлэхэр, экспертхэр. Гурыт еджаплэм джыдэдэм илофхэм языт тегушылагъэх, проектэу «Гъэсэныгъ» зыфи-лорэмрэ гэсэныгъэм епхыгъэ лофтхьабзэу «Тигурыт еджэ-пак!» зыфилорэмрэ къазэрэ-щыдэлъытагъэм диштэу хабзэм ифедеральнэ, ишъолпыр къу-лыкьухэм мы лъэныкъомкӀэ пшъэрлӀ шъхьалэу ялэштхэр агъэнэфагъэх. Джащ фэдэу зэхэсыгъом хэлэжыагъэхэр къэралыгъо программэу «2013 — 2020-рэ илээсхэм гэсэныгъэм зегъэушъомбгъуэгъэныр» зыфи-лорэр зэрагъэцакӀэрэм тегу-шылагъэх.

Къэралыгъом ипачэ зэрлӀтӀ-тэрэмкӀэ, гэсэныгъэ лофыр лӀпэдэлл пшӀы хуштӀт, ащ ренэу аналэ тырагъэтын фае. Федеральнэ ЗэлукӀэм фигъэ-хыгъэ тхыгъэми мы лофыгъом мэхъанэшхо щыритыгъ.

— Мы илээсипшӀ благъэм пшъэрлӀыкӀэ зыфӀдгъэуцуужыын — Урысыем игурыт еджаплэ дунаим иеджӀплэ анахь дэгъу-хэм зэу ащыц тшӀын тлӀэкӀы-нэу сэлъытӀ. ПолитическӀэ кӀуа-чӀэхэр, хэбзэ лофышлэхэр, хэ-гъэгум щыпсӀэхэрэр зӀкӀэ ащ фӀдэ пшъэрлӀыым зӀкӀуигъэ-уцонхэ ылӀэкӀынэу сӀгъугъэ; ар обществэм ифӀныкьоныгъэхэм, лӀӀӀпкӀ хэхьоныгъэм ип-шъэрлӀыхэм адештӀ. Тигухэлъ-хэр зӀрӀдгъӀцӀкӀӀӀт шӀыкӀэ-

амалхэр тызӀгъусэу кыхэт-хынхэ фае, — кылуагъ хэгъ-гум и Президент.

Владимир Путиным зӀрӀхы-гъэунафыкӀыгъэу, гэсэныгъэр нахьышлоу зӀхӀащӀ, инфор-мационнэ технологиехэр зӀра-гъӀфӀдӀштхэм даклоу плуныгъэ

зӀрӀфаем щытегушылагъэх. Ли-тературэм и ИлӀэс кыдыхэ-лытӀтӀгъэ лофтхьабзӀхэм яшлуа-гъэ кӀӀкӀуагъ кӀӀлӀеджакӀохэр нахьыбӀу тхылӀхэм яджӀнхэм-кӀэ, урысыбзӀм изӀгъӀшӀӀнӀкӀэ. ПстӀумкӀи хэгъгум ичӀлӀпӀэ зӀ-фӀшӀхьафхэм ащ фӀдэ лоф-

лофхӀэри зыщагъӀгъупшӀэ ху-штӀт. Урысые Федерацием и Президентэу Владимир Пути-ным Правительствэм пшъэрлӀ-фишӀыгъ кӀӀлӀеджӀдӀхэм ялӀ-пӀӀӀсӀэныгъэ зыкызырӀрагъӀ-лӀтырэм уасӀэ зӀрӀфашӀыцт, кӀӀлӀеджӀдӀжӀ анахь дӀгъухэм ялофшӀагъэхэр кызырӀрагъӀхӀащт электрон амалхэр кызырӀра-хыщт шӀыкӀӀэхэр кыагъотынэу. ЗӀхэсыгъом джащ фӀдэу урысыбзӀм изӀгъӀшӀӀн еклолӀ-кӀэ гъӀнӀфагъэ кыфӀгъотыгъӀн

тхьӀбзӀ 1800-м ехъу ащызӀ-рахьагъ.

КӀӀлӀеджӀдӀхэм илыгъащӀу отчет документхэм зӀрапылӀ-хэм, ар дӀгъӀзыжыгъӀн зӀрӀ-фаем, кӀӀлӀеджӀдӀжӀ ныбжы-кӀӀэхэр гурыт еджаплӀхэм аш-тӀнхэ зӀрӀфаем, кӀӀлӀеджӀ-джӀхэм яаттестацие зӀрӀзӀ-хӀащӀрэм хэбзӀ икӀу хӀӀхьӀ-гъӀным япхыгъэ лофыгъохэр зӀ-хэсыгъом кышӀалӀтыгъэх. КӀӀ-лӀеджӀдӀхэм ялӀжӀапкӀэ зы-кыгъӀӀӀтыгъӀнымкӀэ, кӀӀлӀ-

цыкӀу ыгъыплӀхэм ащӀагыгъхэм гэсэныгъэ ягъӀгъотыгъӀнымкӀэ хэгъгум и Президент жьо-ныгъуакӀэм кыдыгъӀкыгъӀгъӀгъэ унашӀохэр зӀрагъӀцакӀӀхэрэм аналэ тырагъӀтыгъ.

Адыгеим и Лышъхъэ жур-налистхэм адӀгушылӀзӀ, Вла-димир Путиным кышӀӀтыгъэ лофыгъохэу Урысые Федера-цием и Къэралыгъо Совет зы-

зӀрӀхыгъэр, кӀӀлӀеджӀдӀхэм ялӀжӀапкӀэ зыкыгъӀӀӀтыгъӀным тегъӀпсыхьӀгъэ унашӀохэу жьо-ныгъуакӀэм кыдыгъӀкыгъӀгъӀгъэр кызырӀдӀтлӀытӀхэрэр хӀзгъӀ-унафыкӀы сшӀоигъу. Ау сыхьат пчӀагъэу, нӀмыкӀ пшъэрлӀыу ялӀхэм, ахьцӀ тегъагъохэм ялӀытыгъэу кӀӀлӀеджӀдӀхэм кьаратырӀри зӀтекӀы. Прези-дентым зӀрӀхыгъӀунафыкӀы-гъэмкӀэ, кӀӀлӀеджӀдӀхэр ялоф-шӀӀн зӀрӀкӀагъӀгушӀурӀ амал-хэм джыдэдэм шӀогъӀшхо кьа-тырӀп ыкӀи кӀӀлӀеджӀдӀхэм ялӀӀӀӀӀсӀэныгъэ зыкызырӀра-гъӀӀӀтырэм уасӀэ зӀрӀфашӀыцт шапхӀэхэр Урысыем кышӀы-хахынхэу игъо афильгъугъ. Илыгъэу административнэ лоф-тхьабзӀхэр кӀӀлӀеджӀдӀхэм зӀрагъӀцакӀӀэр дӀгъӀзыжы-гъӀным ыкӀи а пшъэрлӀхэм ащыщхэр муниципальнэ къулы-кьушӀӀхэм афӀгъӀзӀзгъӀнхэм еп-хыгъэ еклолӀкӀӀэр тӀрӀзӀу сӀ-лӀытӀ. Президентым ыналӀ зы-тыригъӀтыгъэ лӀӀныкьохэмрӀ пшъэрлӀхэмрӀ зӀкӀэ тапӀкӀи кыдӀдӀтлӀытӀщытх ыкӀи дӀх имылу ахэр дӀгъӀцӀкӀӀӀтх, — хыгъӀунафыкӀыгъ Тхьаклушынэ Аслъан.

Республикэм ихӀбзӀ лӀшъ-хьӀтетхэм непӀкӀэ лофыгъо за-улӀмӀ ягъӀцӀкӀӀн аналэ тыра-гъӀты. А лофыгъохэм ахӀхьӀхэ гэсэныгъэ языгъӀгъотырӀ еджа-плӀхэм яунӀхэр гъӀцӀкӀӀжы-гъӀнхэр, щынӀгъончӀагъэ ахэм ялӀныр ыкӀи нӀмыкӀхэр. Прези-дентым иунашӀоу кӀӀлӀӀцыкӀу ыгъыплӀхэм чӀзыу ямылӀжы-ным ехылагъӀр 2016-рӀ илӀӀ-сым щылӀ мазӀм и 1-м ехъу-лӀэу республикэм щӀагъӀцӀкӀӀт.

ИлъэситфыкIэ узэкIэлэбжымэ, УФ-м и Президентэу Владимир Путинр кIэзакIо фэхъуи, анахь мэхъанэ зилэ лъэныкъуиплIымкIэ лъэпкъ проектхэм Ioф ашIэу рагъэжъагъ. Ахэр гъэсэнэгъэм, псауныгъэм, псэулIэ унэхэм яшын ыкIи агропромышленнэ комплексым хэхъоныгъэ егъэшIыгъэным афэгъэхьыгъэх.

Неущырэ мафэр зэлытыгъэхэр

Къэралыгъом ипашэ зэрилытэрэмкIэ, а лъэныкъохэр арых обществом хэхъоныгъэ ышIынымкIэ мэхъанэ зилэхэр, ахэр арых цIыфхэм ящылэкIэ-псэулIэ нахьышIу хъунымкIэ зишIуагъэ къэкIоштхэр.

Лъэпкъ проектэу «Гъэсэнэгъ» зыфилоэр Iэлэлэсэнэгъэ, сэнаушыгъэ зыхэлъ ныбжьыкIэхэм Iэпылэгъу афэхъугъэным фэлажэ. Обществом хэхъоныгъэ ышIынымкIэ а проектър егъэжэплэшIу хъунэу къэралыгъом ипашэ елытэ. Ар къыдалытэзэ, 2005-рэ илъэсым илоньгъо

хэрэм ыкIи Всероссийскэ зэнэкъокъухэм япризерхэм сомэ мин 30 зырыз афагъэшъуашэ. А шIухъафтынхэр федеральнэ бюджетым къыдилытэхэу гъэпсыгъэ.

Адыгъ Республикэми къэралыгъо программэу «Гъэсэнэгъэм ихэхъоныгъ» зыфилоэрэм Ioф щешIэ. Ащ къызэрэдильтэрэмкIэ, республикэ бюджетым къыхэкIэу ахъщэ шIухъафтыни 10 агъэнэфагъ. Республикэ шIухъафтынхэр сомэ мини 10 мэхъу.

Сэнаушыгъэ зыхэлъ ныбжьы-

шIухъафтынхэр афагъэшъуашэ.

УФ-м и Президент иунашъо ыгъэзакIэзэ, ныбжьыкIэхэмкIэ Федеральнэ агентствэм илъэсэу икIырым форуми 4 зэхышIагъ. Ащ Iэпылэгъу фэхъугъэх УФ-м и Общественнэ палатэ, федеральнэ къэралыгъо бюджет учреждениеу «Роспатриотцентр» зыфилоэр ыкIи УФ-м и Президент и Администрации. Форумхэм ащыщ «Таврида» зыфилоу Къырым шыкIуагъэр, «Итуруп» зыцIэу Сахалин хэ-

кум шызэхашагъэр, Калининград хэкум шырекIокIыгъэ Ioфтхъабзэу «Балтийский Артек» зыфилоэр ыкIи Владимир хэкум «Территория смыслов на Клязьме» зыфилоу шыкIуагъэр.

Ащ фэдэ форумхэм ныбжьыкIэхэр

УФ-м и Президентэу Владимир Путиным, УФ-м и Правитель-

ствэ и Тхъаматэу Дмитрий Медведевым, министрэхэм, парламентскэ партиехэм япашэхэм, къэралыгъо корпорации инхэм ялэшхэтетхэм, зэлыашIэрэ политикхэм, журналистхэм, шIэныгъэлэжьхэм ыкIи искусствэм иIoфышIэшхохэм ачалукIагъэх.

Форуми 4-м шыщэу 2-мэ Адыгеим икIыгъэ студентхэмрэ кIэлэгъаджэхэмрэ ахэлэжьагъэх.

Адыгеими Ioфтхъабзэм икIэ-уххэр шызэфэхьысыжьыгъэх ыкIи анахь дэгъухэр мы мафэхэм АР-м иминистрэхэм я Кабинет ипашэу Къумпыл Мурат къыригъэблэгъагъэх. Ащ фэгъэхьыгъэ мэфэкIыр зеришагъ АР-м гъэсэнэгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ иминистрэу Хъуажэ Аминэт. МэфэкI зэлукIэгъум хэлэжьагъэх АР-м культурэмкIэ иминистрэу Къулэ Мыхъамэт, физическэ культурэмкIэ ыкIи спортымкIэ министрэу Хъасанэкъо Мурат ыкIи нэмыкIэхэр.

— ЗишIэ шIэгъошIухэу шыIэныгъэм илъэныкъо зэфэшъхъафхэм гъэхъагъэ ащызышIыгъэ ныбжьыкIэхэр непэ мыщ къедгъэблэгъагъэх, — къылуагъ Къумпыл Мурат. — Къэралыгъом мэхъанэшхо реты шIэныгъэ дэгъухэр зилэ ныбжьыкIэхэм, спортымкIэ, искусствэмкIэ гъэхъагъэхэр зышIыхэрэм Ioф адэшIэгъэным. Адыгеим а лъэныкъомкIэ Ioфышхо щашIэ, ныбжьыкIэу сэнаушыгъэ зыхэлхэм къэралыгъом ыналэ зэратетыр ашIэным мэхъанэшхо етэты.

ИкIыгъэ илъэсым къыгъэлэгъуагъ тиныбжьыкIэхэр чанэу зэрэщытхэр, обществом хэхъухэрэм ыгъэгумэкIыхэу, шыIэныгъэр нахьышIу ашIыным фэлэжьэххэм фэхъазырхэу къызэрэтэджьыхэрэр. Всероссийскэ, дунэе ыкIи чIыплэ зэнэкъокъухэм тиреспубликэ къащыжъугъэлэгъуагъ, шъуиеджаплэ, шъуикъуаджэ, шъуикъалэ хэгъгум шызэлэжъугъэшIагъ. А гъэхъагъэмкIэ сыгу къызделэу сышъуфэгъушIо!

А гушыIэхэм ауж Премьер-министрэм ныбжьыкIэхэр зырызэу къыдишыхэзэ ахъщэ шIу-

хъафтынхэр, дипломхэр, къэгъэгъэ Iэрам кIэракIэхэр аритыгъэх. Къумпыл Мурат зыфэгъушIуагъэхэм ащышых Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетым истудентхэу ЦыкIу Тимур. Ар «Зеленые технологии» зыфилоэр Всероссийскэ зэнэкъокъум ащытекIуагъ. Ащ илъэкъоцIэгъоу ЦыкIу Рэмэзанэ Урысыем истудентхэм я VII-рэ гъэмэфэ спартакиадэ ащытекIуагъ. Мыекъуапэ иэколого-биологическэ лицееу N 35-м щеджэрэ Екатерина Постникова-р биологиемкIэ Всероссийскэ олимпиадэм призер шыхъугъ. Ащ фэдэхэу лъэныкъо зэфэшъхъафхэмкIэ зыкъагъэлэгъуагъ Ульяна Ткаченкэм, Хъут Руслан, Агъырджэнэкъо Мариет, Дарья Петрусенкэм, Антони-на Захаровам ыкIи нэмыкIэхэм.

БзэдджэжьыкIэ Асхъад къызэлукIагъэхэм анахь къахъщыгъ. Ар Мыекъопэ гимназиу N 22-м щеджэ, научнэ-техническэ творчеством ыкIи ушэтын IoфшIэнхэм апыл. ДжэгукIэу «Умницы и умники» зыфилоэрэм хэлэжьагъ. ТэхъутэмькIэе районым къыкIыгъэ Тыкъо Рузани Урысыем шыкIогъэ зэнэкъокъухэм ахэлэжьагъ, социальнэ ыкIи общественнэ мэхъанэ зилэ IoфшIэным фэгъэхьыгъэу проектэу къыгъэхъазырыгъэр анахь дэгъоу къыхагъэщыгъ. Адыгъкъалэ иеджаплэу N 1-м щеджэ ХъокIо Эммэ, ари Кошхъэблэ районымкIэ гурыт еджаплэу N 2-м къыкIыгъэ Хэкужэ Динари а зы лъэныкъомкIэ зыкъагъэлэгъуагъ. Ахэм япроектхэр научнэ-техническэ творчеством ыкIи еджэн-ушэтын IoфшIэнхэм афэгъэхьыгъэх.

ЗыфэгъушIуагъэхэм ащышхэр зэлукIэгъум къышыгушIагъэх. Гъэсэнэгъэм ылъэныкъокIэ Адыгеим ипашэхэм Ioфэу ашIэрэмкIэ зэрафэразэхэр къалуагъ Тыкъо Рузанэ, БзэдджэжьыкIэ Асхъад ыкIи Эльдар Эскандеровым. Етланэ ныбжьыкIэхэм шъхъэиыхыгъэу къадэгъушIагъ Премьер-министрэр. УпчIэхэр къаритыгъэх, джауапхэри ыгъотыжьыгъэх. НыбжьыкIэхэм хэгъгур бэкIэ зэрэащыгуфьрэр къагуригъэлуагъ. Етланэ Къумпыл Мурат ягъусэу ныбжьыкIэхэм сурэт атырахыгъ.

СИХЪУ Гошнагъу.

мазэ къыщегъэжъагъэу илъэс къэс ныбжьыкIэхэу лъэныкъо зэфэшъхъафхэмкIэ гъэхъагъэ зышIыхэрэм ахъщэ шIухъафтынхэр афагъэшъуашэх.

Ащ фэдэу УФ-м и Президент иунашъокIэ илъэс пэпчъ ныбжьыкIэ 5350-у Урысые ыкIи дунэе зэнэкъокъухэм ащытекIохэрэм сомэ мин 60 зырыз шIухъафтынэу араты. ЧIыплэ зэнэкъокъухэм ащытекIо-

кIэхэр къыхэхыгъэнхэм пае Адыгеим межведомственнэ комиттэу шызэхашагъэу Ioф ешIэ, ащ гъэсэнэгъэм, культурэм, спортым ыкIи нэмыкI лъэныкъохэм ялIыкIохэр хэтых.

2015-рэ илъэсым икIэлуххэр шызэфэхьысыжьхэм, АдыгеимкIэ нэбгырэ 23-рэ къыхагъэщыгъ. Ахэм ащыщэу Урысые шIухъафтынхэр нэбгырэ 13-мэ къаратыгъ, нэбгыри 10-мэ республикэ

матэу Дмитрий Медведевым, министрэхэм, парламентскэ партиехэм япашэхэм, къэралыгъо корпорации инхэм ялэшхэтетхэм, зэлыашIэрэ политикхэм, журналистхэм, шIэныгъэлэжьхэм ыкIи искусствэм иIoфышIэшхохэм ачалукIагъэх.

Форуми 4-м шыщэу 2-мэ Адыгеим икIыгъэ студентхэмрэ кIэлэгъаджэхэмрэ ахэлэжьагъэх.

Анахь дэгъуи 10-мэ ахэхъагъ

«Урысыем ихыкумышIхэм яобъединение» зыфилоэрэм тикъэралыгъо ихыкумышI анахь дэгъуипшIым ясатырэ хэхъагъэхэр бэмышIэу къыгъэнэфагъэх. Илъэс къэс цIэ лъапIэу «Илъэсым ихыкумышI» зыфилоэрэм ихыкумышI 60 фэдиз кIэдао.

Мыгъэ ихыкумышI анахь дэгъухэм ясатырэ хэхъагъ Теуцожь район ихыкумым исудьяу Лъэцэр Хъарыет. АР-м

и Апшээрэ ихыкум и Тхъаматэу Трэхъо Аслъан мэфэкI шыкIэм тетэу Лъэцэр Хъарыет бгъэ-

хальхэмрэ дипломэу «Илъэсым ихыкумышI» зыфилоэрэмрэ ритыжьыгъэх. ЦIэ лъапIэу къы-

фагъэшъошагъэмкIэ фэгъушIозэ, республикэм ихыкум системэ хэхъоныгъэхэр ышIынхэм илахьышIу зэрэхишIыхэрэм пае А. Трахъом ирэзэныгъэ гушыIэхэр Хъарыет пигъохыгъэх. Правосудием ылъэныкъокIэ гъэхъагъэхэр зэрилэхэм къыхэкIэу Хъ. Лъэцэрыр Урысые Федерацием и Апшээрэ ихыкум епхыгъэ Ихыкум департаментым, АР-м и Апшээрэ ихыкум ыкIи АР-м и Парламент ящытхэу тхыльхэр, бгъэхальхэхэр мызэу, мытIоу къыфагъэшъошагъэх. Илъэс 46-рэ хъугъэу Теуцожь район ихыкумым Ioф щешIэ. ИофшIэгъухэм шъхъэкIэфэныгъэшхо къыфашIы ыкIи шысэтехыплэу алытэ.

Лъэцэр Хъарыет 1976-рэ илъэсым къыщегъэжъагъэу Теуцожь район ихыкумым Ioф щешIэ. Квалификация ин зилэ юрист, исэнэхъаткIэ Iэлэлэсэ-

ныгъэу IэкIэлъым ренэу зэрэхигъэхъошттым пыл. ИофшIэнкIэ ухъазырыныгъэ дэгъу зэрилэм, икъоу ыкIи шыпкъагъэ хэлэу ихыкум унашъохэр, пшъэрылэуу къыфагъэуцугъэхэр дэх имыIэу зэригъэзакIэхэрэм къахэкIыкIэ, къэгъэлэгъон инхэр ренэу республикэмкIэ илэх.

Шъугу къэдгъэкIыжьын, Урысые общественнэ организациеу «Урысые ихыкумышIхэм яобъединение» зыфилоэрэм Урысые Федерацием ицIыфхэм ыкIи отставкам шыIэ ихыкумышIхэм ягукъэкIыкIэ 2012-рэ илъэсым мэлъыфэгъум и 17-м зэхашэгъагъ. Организациеу иIoфшIэн зыфэгъэзагъэр зыми емыпхыгъэ хэбзэ ихыкумышыр гъэпытэгъэныр ыкIи ащ уасэу илэр къэлэтыгъэныр арых.

Тиреспубликэ ыцIэ дахэкIэ рязыгъэлогъэ Лъэцэр Хъарыет тыфэгъушIо. Псауныгъэ илэу, илахьыл гупсэхэм адатхэу, илъэсыкIэ хъяр техъанэу тыфэлъало.

КИАРЭ Фатим.

Илъэуж хэкIокIэщтэп

ТхакIохэу, шIэныгъэлэжхэу, лыхъужхэу, Iэн-тIэшхохэр аIыгъэу хэгъэгум щылажьэщтыгъэхэм адыгэмэ кIахэкIыгъэу ахэтыгъэри макIэп. Ахэм зэу ащыщыгъ Устэкъо Зэчэрые ыкIо Хьасэнтали. Ащыщыгъ зыкIафIорэри илъэс заулэ хъугъэу кыгI-хэтыгъэпышъ ары. Псаоу щыIагъэмэ, ыныбжъ илъэс 80 хъуштыгъэ. Джары непэ кьэлэмыр кьэсэ-зыгъэштагъэри.

НэмыкI лъэныкIуи хэлъ мы Iофым. Мыгъэ Адыгэ кьэралыгъо университетым ыныбжъ илъэс 75-рэ хъугъэ. ИгъэIо-тыгъэу, тыгу кыддэлэу, анахъэу ар кьэзыухыгъэхэмкIэ, а хъугъэ-шIэгъэ иныр хэдгъэ-унэфыкIыгъ. Ащ епхыгъэу Хьасэнтал имафэ хэдгъэунэ-фыкIыныри ифэщыуаш. Сыда Iломэ Адыгэ хэкум икIэлэ-егъэджэ еджэпIэшхоштыгъэу, джы непи ишIэныгъэ гупчэ-шхоу тызэрыгушхорэ универ-ситетыр ащ кыуыхыгъ. ЕтIанэ шIэныгъэ-гъэсэныгъэ Iофы-шхохэр Хьасэнтал Москва, нэмыкI институтхэу Урысыем итхэм ащыщхэми ащызэшлу-ыхыгъэх. Станок зэфэшхьаф-хэм якъыдэгъэкIын, коммуналь-нэ Iофхэм, псэолъэшныным апылпышт цыфхэу апшъэрэ гъэсэныгъэ зилэхэм ягъэхьа-зырын илахышхо ахилъхьагъ. Ащ ригъэджэгъэхэм ащыщыгъ IлэшIэгъоу непэ тызхэтым иублапIэхэм аджэ Урысые Федерацием и Правительствэ итхьаматэщтыгъэу М. Е. Фрад-киныр.

Мары илъэс 60-м ехъужыгъ IкIэлэгъэджэ институтым Хьасэнталрэ сэрэре щыIэныгъэм тызщызэрищэлIагъэр. А лъэ-хьаным ащ щеджэрэ студент-хэм янахьыбэм апашхьэ кы-уцощтыгъэ Iофыгъошхохэм апэ итыгъ унэу узэрысыщтыр. Нэ-бгырэ 500-м ехъоу институ-тым щеджэхэрэм ащыщэу нэ-бгырэ 80 нылэп Iафэщтыгъэр урамхэу Гоголымрэ Пионер-скэмрэ якъуапэ дэжэ щытыгъэ общеджитием. Ауштэу тызэры-сын унэ тылхыхъуэ, физи-кэ-хьисап факультетым иятIо-

нэрэ курс ихьэгъэ кьодые Ус-тэкъо Хьасэнталрэ (нахьы-бэрэмкIэ ащ Женя Iлэзэ те-джэщтыгъ) сэрэре Тхэм ты-зэфыхьыгъ. 1955-рэ илъэсыгъ, сэ бзэмрэ литературэмрэкIэ факультетым сычIэхьэгъэ кьо-дыягъ. ПсэупIэ тфэхъугъэри Шэуджэным ыцIэ зыхьырэ урамым тет унэмэ ащыщ — Седых унагъоу дядя Мишэрэ тете Раерэ япсэупI. Джауштэу зы псэупIэ тызэдифагъ. Тызэ-рзэтекIыштыгъэри факульте-тэу, курсэу тызщеджэщтыгъэ-хэр, ныбжымкIэ илъэсрэ ны-кIорэу тазыфагу илгыгъэр арых нылэп. АдыкIэ тищылэ-кIэ гъогуи зэфэдагъ.

Хьасэнтал 1935-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 25-м Тэхъутэмы-кьое районым ит къуаджэу Афыпсыпэ кыщыхыгъ. Хэгъэу зэошхор кызыежъэм, ятэ фрон-тым ашагъ, сэ сятэ фэдэу ари «зыдэхъугъэр амышIэу Iо-дыгъэ» зыфалорэмэ ахалы-тагъ. ТикIэлэцIыкIугъо илъэсхэр кьиндэдагъэх, гъабли, чыIи кызыэпытчыгъ, зыщылтээн шы-гъыни, цуакъи тимиIауи бэрэ кыыхэкIыгъ. ТызызэIокIэм а зы гухэлъ-гупшысэмэ тарыгуа-зэу зэрэщытыри псынIкIау кыдгурыIагъ. Зы гухэлъ ини зэдытиIагъ: «щы» кыыхэтымы-гъафэу, стипендие кытаты-зэ теджэныр арыгъэ. Тисту-дент унагъо щыщыбэр а стипен-дие закъомкIэ шыагъ.

Хьасэнтал сезыгъэхьопсэ-рэ шэн дэгъухэр хэлъыгъэх. Сыд фэдэ кын тапэIкIэ кы-кIымы, ыгу Iодыштыгъэп, сэри сыгу кыIэтэу ордэ чэф цы-кIухэр ренэу IкIуIыштыгъэх, сэмэркъэу дахэр икIэсагъ,

иIуагъэ ымыгъэцэкIэжъэу кы-хэкIыштыгъэп. Пчэдыжрэ за-рядкэ ышIы хъуми, псы чы-Iэр кызызрегъэчъэхымы, ты-гъуасэ ытыгъэ лекцием хэл-пыхьажьымы а ордэ чэф ма-кьэр зэпигъэуштыгъэп.

1959-рэ илъэсым институ-тыр кызыеухым, Инэм дэт гу-рыт еджапIэм илъэсIо фи-зикэмкIэ щыригъэджагъэх. Ащ игухэлъхэр чыжъэу IокIы-гъэх. Физикэм, хьисапым афэ-дэ шIэныгъэхэм ахэр япхы-гъагъэх. Ащ кыыхэкIыгъ Моск-ва дэт станкэ-инструменталь-нэ институтым физикэмкIэ ика-федрэ иаспиантурэ зыкIы-чIэхьагъэр. Ышыпхъу нахьы-жъэу Муслымэтрэ ышнахьы-жъэу Барычрэ ар игъо шъып-кьэу фальэгъугъ, агъэгущуагъ, дэлагъэх. Ар кыуыху 1965-рэ илъэсым а кафедрэ дэдэм кандидат диссертациер Хьа-сэнтал щыпхыригъэкIыгъ. Тех-ническэ шIэныгъэхэмкIэ кан-дидат хъугъэу истудент егъэ-джэни, ишIэныгъэлэжыны Iофи а институт дэдэм щылыгъэ-кIотагъэх.

Къэлуагъэмэ лые хъунэл техническэ шIэныгъэхэмкIэ адыгэмэ ащыщэу апэрэ кан-дидат зэрэхъугъэри. Ащи иза-кьоп. Ежъ сэнэхьат гъэнэ-фагъэу хихыгъэмкIэ хэгъэгум ишIэныгъэлэжыны Iофхэм ила-хышхо ахилъхьагъ. Кафедрэу а пстэур зыщыригъэжъагъэм илъэс 20-м ехъурэ Хьасэн-тал щылэжъагъ, ассистент Iэ-натIэм кыщиубли кафедрэм ипашэу хъугъэ. Ащи блэкIи приборхэм яшIын зыщыфIра-гъэджэхэрэ факультетым иде-канэу илъэси 4-м ехъурэ Iоф ышIагъ. Мыщ дэгъоу кыщы-лъэгъуагъ егъэджэн-пIуныгъэ лъэныкьомкIэ ащ Iэпэлэсэ-ныгъэу хэлъыгъэхэр, студент-хэр IофыгъуакIэхэм афищэн-хэ, ежъ-ежъырэу Iоф зыда-шIэжъыным фигъэсэнхэ зэри-лъэкIырэр, яеджэнкIи язекIуа-кIэIи пшъэдэкIыжъ ахъэу зэ-ригъасэхэрэр.

Егъэджэн-пIуныгъэ Iофхэм-

кIэ мы факультетым щызэ-ригъэгъотыгъэ Iэпэлэсэныгъэр нэмыкI апшъэрэ еджапIэ, ком-мунальнэ псэолъэшныным зыщыфагъасэхэрэм, загъаIоми лъэшэу кыщышхьапэжъыгъ. Ар 1982-рэ илъэсыгъ. Ащ кы-щыублагъэу иаужырэ мафэ нэс ащ щылэжъагъ, анахь ка-федрэ инэу мыщ чIэтым, хэ-гъэгум зэрэпсаоу щызэлъа-шIэщтыгъэм ипэшагъ. Ар зэ-хэпшIэным пае пчъэгытIу ацIэ кьепIомэ икъушт. Урысыем ичIыпIэ зэфэшхьафи 8-мэ мы кафедрэм икъутамэхэр ащылагъэх. Ахэм зэкIэми зэхэ-убытагъэу зы илъэсым кы-кIоцI студент мини 3-м ехъу кьачIэкIыштыгъ. СССР-м и Ат-тестационнэ Комиссие Шхьалэ Устэкъо Хьасэнтал шIэныгъэлэ-жъыцIэ IлапIу профессорыр кыфиусыгъ. Ар сэнэхьатэу «Физика» зыфилорэмкIэ кы-ратыгъагъ. А лъэхьаным ащ фэдэ щытхъуцIэшхо кыуапэ-сыныр гъэхъэгъэ иныгъ.

Джауштэу Хь. Устэкъор шIэ-ныгъэ Iофым илъэныкIуабэм апшъэрэ еджапIэхэми, акаде-мическэ IофшIапIэхэми, шIэ-ныгъэ сэнэхьат кьулыкIухэ-ми ащызэлъашIагъ. ШIэныгъэ тхылхэми, зэреджэхэрэ учеб-никхэми, статья зэфэшхьаф-хэми ащ икъэлэмыпэ 200 фэ-диз кыпыкIыгъ. А пстэур джы кэплъытэжъын лъэкIынэп. Ау ащыщ зырызэхэм ацIэ кье-мыIоуи уябгъукIо хъунэл. «Ла-бораторный практикум по фи-зике» зыфилорэ тхылъэу 1980-рэ илъэсым Москва кыщы-дэкIыгъэмкIэ еджэнхэу Уры-сые Федерацием гъэсэныгъэм-кIэ и Министерствэ апшъэрэ техническэ еджапIэхэм ясту-дентхэм игъо афильэгъугъ. Ащ фэдэх «Учебный эксперимент по физике» зыфилорэ тхылъэу, «Апшъэрэ еджапI» зыцIэ тхылъ тедзапIэм, Алма-Ата кыщыдигъэкIыгъэри, «Меха-ника. Термодинамика. Моле-кулярная физика» зыфилорэ-ри, лабораториемэ Iоф зэра-щыпшIэшт тхылъэу гъусэхэр

илэхэу зэхигъэуцуагъэри (Мос-ква кыщыхиутыгъ), «Физика. Методические указания и кон-трольные задания» зыфилорэ тхылъэу 2003-рэ илъэсым Москва кыщыдэкIыгъэри. Нэ-мыкIхэу джыри зыцIэ кье-пIонхэри щылэх.

Джыри шIэныгъэ лъэны-кьохэмкIэ кьэралыгъо мэхьа-нэ зилэ зэхэщэн Iофышхо илъэс 30-м ехъурэ Хьасэн-тал зэшлуыхыгъ. Урысые Фе-дерацием и Аттестационнэ комиссие физикэмкIэ и Экс-пертнэ совет ишIэныгъэлэжъ секретарыгъ. Ащ ыпэки а со-ветым илъэс заулэрэ хэтыгъ. Арышъ, а лъэхьаным осэ тэрэз зыфэшлыгъэн фэе диссертаци-е шъэ пчъагъэ ащ IэкIэкIыгъ. Москва сызыщеджэгъэ илъэс-хэр ахэм кьахиубытэжъы-гъэшъ, а диссертациехэм си-ныбджэгъу кьинэу кыфахьы-рэр, уахътэу атыригъэкIуадэ-рэр синерылъэгъугъэх. Ау зы тхьаусыхэ макъи ыжэ кьыдэ-кIэу зэхэпхыштыгъэп. А пстэ-уми гъэхьагъэу ащишлыгъэхэм апае 1995-рэ илъэсым Апшъэ-рэ аттестационнэ комиссием и Щытхъу тхылъ кызызэрэфа-гъэшъошагъэри бгъэшIэгъо-жьырэп.

Ифэшъошэ уасэу Хьасэнтал фашыгъэхэр ащ кыщыуцу-гъэхэл. Апшъэрэ еджапIэхэм гъэхъэгъэ инхэр ащишлыхэзэ зэрэлажьэрэм ипэгъокIэу 1980-рэ илъэсым Урысые Феде-рацием егъэджэнымрэ шIэны-гъэмрэкIэ и Министерствэ ишлу-хьафтын бгъэхалъхъэ «За-отличные успехи в работе» ыцIэу кыфагъэшъошагъ. Нэ-ужым етIани «Почетный ра-ботник высшего профессио-нального образования» зы-филорэ медалыри кьыратыгъ.

Илъэс 50-м ехъурэ Урысыем иапшъэрэ еджапIэрэ ишIэны-гъэлэжъ Iофрэ Устэкъо Хьа-сэнтал пытэу ахэтыгъ, илахы-шхо ахилъхьагъ. А пстэури тыгу кьэкIыжъызэ тиныбджэ-гъу непи тырэгъушхо.

МАМЫЙ Руслъан.
Филологии шIэныгъэхэм-кIэ доктор, АРИГИ-м илэ-жъэкIо шхьалэмэ ащыщ.

ЗАКОНОПРОЕКТЫКIЭХЭР

Тазырыр — мин 30

Илъэсэу икIырэм имзэ 11 кыкIоцI фитыныгъэ ямыIэу е ащкIэ тхылъыр амыIыгъэу рулым кIэрысхэу Кьэралыгъо автомобиль инспекцием иIофышIэхэм нэбгырэ мин 343-рэ кьагъэуцугъ. Ахэм ащыщэу мин 11-м аныбжъ икъугъагъэп, ахэм правэхэр кьыдахынхэ джыри фитыгъэхэл.

ЗаконопроекткIэу аужырэ лъэхьаным депутатхэм кьа-гъэхьазырыгъэхэм ахэт пра-вэхэр зымыIыгъхэу кьаубы-тыгъэ водителъхэм сомэ мин 30 тазырэу атыралъхьанэу кызыщилорэр. Законопроектыр кызылэкIыгъэхэр Урысыем ФедерациемкIэ и Совет хэ-тэу Владимир Федоровымрэ Советым регламентымкIэ и Ко-митет ипашэу Вадим Тюль-пановымрэ. Апэрэр тапэIкIэ Урысыем хэгъэгу IоцI Iоф-хэмкIэ и Министерствэ гъо-гухэр щынэгъончъэнхэмкIэ и

Кьэралыгъо гъэлорышIэпIэ Шхьалэ ипэшагъ.

СенаторитIур Урысые Фе-дерацием административнэ правонарушениехэмкIэ и Ко-декс ия 12-рэ статья зэхьо-кIыныгъэхэр фарагъэшIынхэу фаех. **Ахэм кызыралорэмкIэ, правэхэр ымыIыгъхэу ру-лым кIэрысэу ятIонэрэу кьа-гъэуцурэм сомэ мин 30 та-зырэу тыралъхьащт е мэ-фэ 15 ипIалъэу агъэты-сыщт, ащ нэмыкIэу сыхьа-ти 100-м кыщегъэжъагъэу 200-м нэс IофшIэн зэфэ-**

шхьафхэр рагъэшIэнхэ альэ-кIышт. Мы лъэхьаным зэра-гъэпщынэхэрэ шапхъэхэм кы-зэрадалъытэрэр водителым итхылхэр ымыIыгъхэу кьау-бытыгъэмэ, сомэ мини 5 — 15 рагъэтынэу ары.

Зыныбжъ имыкIугъэу ма-шинэхэр зезыфэхэрэри ма-кIэп. Гъогум кызыэрэтэхьэхэ-рэм изакъоми, ахэр цыфхэмкIи автомобильхэмкIи щынагъох. Скоростым хагъахъоу, «Iы» зэрэхъугъэхэр кьагъэлъэгъо-нэу машинэм зыкIырырагъэт-хъукIэ, зэкIэми апэу ежъхэр ары зыпсэ рыдзэгужыкхэрэр. Джары правэхэр зымыIэхэу рулым кIэрытIысхьэхэрэм пшъэ-дэкIыжъэу арагъэхьырэр агъэ-лъэшынэу зыкIыфаехэр, Къэ-ралыгъо Думэм идепутатхэми ащ кыдырагъаштэмэ, дэгъу.

Зыныбжъ имыкIугъэм пра-вэхэр кыдыхынхэ ылъэкIы-

щтэп. Ар ашIэ пэтызэ, цагум дэт машинэм етIысхьэхэшъ, гъогум техьэх. Ахэм аныбжъ имыкIугъэу машинэм изыгъэ-тIысхьэхэрэ ны-тыхэми якIа-лэ кызыэрамыгъэуцугъэм пае пшъэдэкIыжъ арагъэхьынэу за-конопроектым хагъэхьэгъагъэ-мэ, ащи ишлуагъэ кьэкIоштыгъ. Правэхэр имылэхэу автомо-билыр зезыфэрэм рагъэтырэ

сомэ мин 30-м нахьыбэ ны-тыхэм атыралъхьаныр яфэ-шъуашэу бэмэ кьало.

Цыфхэм ахъшэу арагъэты-рэм зыхагъахьокIэ, машинэ зэутэкIхэм япчъагы, ахэм ахэ-кIуадэхэрэри нахь макIэ хъун-хэу Кьэралыгъо автоинспек-цием иIофышIэхэр мэгугъэх.

ШЪАУКЪО Аслъангуаш.

